

жетеді) - тағы 4 млрд теңгеге дейін. Отын мен қосалқы бөлшектердің қымбаттауын ескере отырып, тасымалдаушылар жыл сайын 15,7 млрд теңге көлемінде субсидиялауға мұқтаж. Көлік иелері бұл соманы қаланың үш жылдық бюджетіне салуды сұрайды, осылайша ол 47 млрд теңгені құрайды. Тасымалдаушылар шығын туралы мәлімдесе де, соңғы жылдары олардың айналымы бірнеше есеге өсті. Билеттеудің электрондық жүйесін енгізу, жолаушылар тасымалы нарығының көлеңкелі бөлігін жария етті, бұл салықтардың жиналуына жақсы әсер етті, бірақ бұл тасымалдаушылардың сол салықтар мен жүйенің өзіне жұмсалатын шығындарын арттырды. Ірі қалаларда күн сайын халықтың жартысынан көбі қоғамдық көлікті пайдаланады. Тасымалдаушылар өмір сүруге үйреніп, мемлекеттік дотацияға үмітті. Олар болмаса да, оларға өз бетімен қаражат іздеп, бизнес құруға тура келеді. Сондықтан, іс Қаржы жетіспеуінде емес, нашар басқаруда, үнемдеу және "рационализаторлық шешімдер" болмағанда болуы мүмкін.

Жаңа жүйенің айқын артықшылықтары сатып алушылар дүкенге өздерімен бірге теорияда жоғалтуға болатын бірдеңені алмауы болып табылады. Сондай-ақ, заңсыз транзакцияларда пайдалану үшін сіздің бетіңізді немесе қолыңызды ұрлайтынын елестету мүмкін емес. Капиллярлардың күрделі желісі әрбір адам үшін бірегей – бұл егіздердің де жұмыс істейді. Сатып алуларды төлеудің жаңа тәсілдері көп сатып алушыларды бұрыннан тартады. Мобильді интернет арқылы жасалған сатып алулар саны 2013 жылы он төрт есеге өсті.

Әдебиеттер тізімі:

1. <https://www.shopolog.ru>
2. <https://www.nationalbank.kz/>
3. <https://egov.kz/>
4. <https://fingramota.kz>

Қаржы секторын цифрландырудың негізгі трендтері

С. Жандосұлы¹, А.Ж. Тиштықбаева²

¹Қаржы мамандығының 2 курс студенті

²Қаржы кафедрасының аға оқытушы

^{1,2}академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ

Түйіндеме Соңғы онжылдықта әлемдік экономикада сандық трансформация байқалады, ол экономиканың барлық салаларын түбегейлі өзгертеді. Бұл жаһандық тренд еліміздің қаржы секторын да жаулап алды десек те болады. Сонымен қатар, әлемдік тәжірибе цифрландыру өңірлік интеграция процестерін жеделдетуге ықпал етуі мүмкін екенін куәландырады. Осы баяндаманың мақсаты қаржы секторын цифрландыру саласындағы мүмкіндіктер мен шақыруларды неғұрлым сандық әлеуетін жан-жақты талдау және бағалау болып табылады.

Кілт сөздер: цифрландыру, тренд, банкинг, электрондық үкімет, иденфикация

Цифрландыру, яғни ақпараттық технологиялардың көмегімен дәстүрлі бизнес-процестерді қайта құру бүгінгі күні тиімділікті арттыру және бәсекеге қабілеттілікті сақтау үшін негізгі элемент болып табылады. Цифрландыру үдерісі экономиканың барлық салаларында және барынша белсенді және нәтижелі — қаржы секторында жүріп жатыр.

Қаржы секторындағы цифрландырудың негізгі трендтерінің арасында, біріншіден, қаржы субъектілерінің өз жүйелері шеңберінде клиенттерге қашықтан қызмет көрсетуге белсенді көшуін атап өту қажет. Банк сегментінде бұл Интернет - және мобильді банкинг пайдаланушыларының үнемі артып келе жатқан санында көрініс табады. Бүгінде бұл 12 млн-нан астам адам. Банк шотын қашықтан ашуға, іс жүзінде барлық қажетті төлемдерді, оның ішінде бюджетке онлайн-режимде жүргізуге болады. Алыстан шығатын арналар арқылы халықтың төлем көлемі жеке сату нүктелеріндегі төлемдерден асып түсіп, күн сайын 7 млрд. теңгеге жуық соманы құрайды [1].

2019 жылдан бастап халыққа онлайн-сақтандыру қолжетімді болады, ол кезде шарт жасау және сақтандыру полисін ресімдеу үшін сақтандыру компанияларының кеңселеріне бару қажет емес.

Екіншіден, цифрландыру электрондық форматқа және онлайн-өзара іс-қимылға көп ауысатын банктердің мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылында да көрінеді. Бұл халыққа банктік және Мемлекеттік қызмет көрсетуді оңтайландыруға оң әсер етеді. Мысалы, бүгінде банктер бюджетке

барлық төлемдерді онлайн-растауды жүзеге асырды, яғни бұл салық, кеден төлемдері, мемлекеттік баж, әкімшілік айыппұлдар. Банктердің Мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелерімен кірігуінің арқасында клиенттерге айыппұл, салық немесе кеден төлемдері төленгеннен кейін төлемді растау және Қызметті алу немесе берешекті алу үшін осы мемлекеттік құрылымдарға қағаз түбіртектермен жүгінудің қажеті жоқ. Бұл автоматты түрде, іс жүзінде нақты уақыт режимінде жасалады.

Сондай-ақ, мысалы, "электрондық үкімет" порталында заңды тұлғаны электрондық тіркеу кезінде бұл тұлға қазір бірден банк шотын қашықтықтан аша алады, бұл Қазақстанда бизнесті ашу процесін айтарлықтай жеңілдетеді.

Нәтижесінде мұндай сандық өзара іс-қимыл қаржы, сондай-ақ мемлекеттік секторда халыққа және бизнес субъектілеріне барынша тиімді, қағазсыз қызмет көрсетуді қамтамасыз етуге бағытталған.

Үшіншіден, көлденең интеграция бағытын атап өтуге болады, яғни клиенттер үшін жаңа сервистерді бірлесіп дамыту үшін қол жеткізу интерфейсінің ұсыну арқылы қаржы ұйымдарының өзара немесе нарықтың жаңа қатысушыларымен өзара іс-қимылы.

Бүгінде жекелеген банктер өз клиенттеріне ғана емес, сондай-ақ басқа банктердің клиенттеріне де бірқатар цифрлық сервистерді ұсына отырып, түрлі қызметтердің агрегаторлары рөлін атқарады [2]. Мысалы, банктер өз клиенттері үшін мүмкіндіктерді кеңейту және қолайлылықты арттыру үшін банкоматтар желісін немесе интернет-банкинг жүйелерін бірлесіп пайдалану үшін ынтымақтасады.

Кері мысалдар да бар, олардың көпшілігі клиенттер тұйық экожүйе шеңберінде бір банктің сервистерімен ғана шектелген. Нәтижесінде бұл банк секторында фрагменттеуге, жекелеген бытыраңқы жүйелердің болуына әкеп соғады. Клиенттер 1-2 қызметті пайдалану үшін жаңа банктің клиенті болу қажет болған кезде ыңғайсыздықты сезінеді.

Цифрлық технологиялар әлемінде бәсекелестік шиеленісуде және банктерге инфрақұрылымдық шектеулерді енгізу және өз клиенттері үшін ғана қолжетімді тұйық экожүйені құру есебінен емес, қосылған құны бар ашық сервистерді дамыту жолымен бәсекелесу қажет.

Ұлттық Банк өз тарапынан нарықтағы осы фрагментарлықты төмендету бойынша шаралар қабылдай ма?

Бұл мәселе банктердің өз даму стратегиясына, олардың ашық ортада жұмыс істеуге дайындығына байланысты.

Өз тарапынан Ұлттық Банк банктер тұтынушыларға жаңа сервистерді ұсына алатын жағдай жасау бойынша жұмыс істейді.

Мысалы, қашықтағы идентификация. Сандық кеңістікте ол негізгі мәнге ие болады. Бүгін біз банктермен бірлесе отырып, Клиентті биометриялық сипаттамаларын, тұлғаны, дауысын пайдалана отырып, қашықтықтан сәйкестендіру тетігін пысықтаймыз. Әзірленетін механизм клиенттің биометриялық деректерінің дұрыстығын Растауды, атап айтқанда клиенттің келісімі негізінде мемлекеттік деректер базасын пайдалану арқылы тұлғаны тануды көздейді.

"Азаматтарға арналған үкімет" мемлекеттік корпорациясы мемлекеттік қызметтер көрсету үшін халықтың биометриялық деректерін жинауды болжайды. Бұл база кейіннен қаржылық сектордағы клиенттерді қашықтан сәйкестендіру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Осындай құралдардың болуына байланысты Халық Банк бөлімшелеріне бармай-ақ қаржылық қызметтерді қашықтықтан ала алады. Бұл әсіресе еліміздің шалғай аймақтарында, сондай-ақ халықтың қауқары аз топтары арасында өзекті.

Сондай-ақ, Ұлттық банк банктермен бірге жедел төлемдердің жаңа банкаралық төлем жүйесін енгізу бойынша жұмыс істейді, соның арқасында клиенттер төлемдерді басқа банктерге, егер бұл бір банктің ішінде аударымдар болған жағдайда, тез және оңай жібере алады. Жүйенің қатысушылары өз мобильді қосымшаларын пайдалана отырып клиенттерге қызмет көрсететін банктер, төлем ұйымдары болып табылады. Ыңғайлы болу үшін көптеген төлем деректемелерінің орнына тек ұялы телефон нөмірін пайдалануға болады. Төлемдер мен аударымдар тәуліктің кез келген уақытында қолжетімді болады және олар дереу орындалады [3].

Ұлттық банк банк қауымдастығымен бірлесіп, тиімділікті арттыру, жаңа өнімдер жасау, белгілі бір процестерді оңтайландыру үшін әр түрлі бағдарламалық шешімдерді (банктердің өзара немесе банктердің және Бөгде ұйымдардың) жеңіл ықпалдастыру мүмкіндігін беретін ашық интерфейс (open API) бойынша Екінші деңгейдегі банктердің өзара іс-қимылы жөніндегі талаптарды қосымша пысықтайды.

Қашықтан сәйкестендіру, жедел төлемдер, өзара іс — қимылдың біріздендірілген стандарттары-осының барлығы Қазақстанның төлем нарығын тиімді дамыту, оның барлық қатысушыларының

өзара іс-қимылы үшін мемлекет қамтамасыз ететін жалпыға бірдей қолжетімді цифрлық инфрақұрылымның компоненттері.

Бүгінгі күні геосаяси жағдайдың өзгеруі жағдайында мәліметтерді беру SWIFT арнасының жеке, балама жүйесінің болуы қажеттілігі туралы жиі айтады. Қазақстанда бұл жағдай қандай?

SWIFT жүйесі қаржылық хабарламаларды берудің халықаралық жүйесі болып табылады және негізінен елдер арасындағы трансшекаралық есеп айырысу үшін пайдаланылады. Бұл ретте кейбір елдерде SWIFT Ұлттық инфрақұрылым ретінде ел ішінде есеп айырысуларды ұйымдастыру кезінде де қолданылады.

Бұл орайда, Қазақстанда төлемдердің негізгі көлемі жүргізілетін ұлттық төлем жүйелерінде SWIFT емес, өз әзірлемесі — банктік хабарламалармен алмасу жүйесі (СОБС) пайдаланылатынын атап өту қажет. Осы арнаның жұмыс істеуін Ұлттық банктің еншілес ұйымы — Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы (ұлттық төлем жүйелерінің операторы) қамтамасыз етеді.

Осыған байланысты, қазақстандық банктер елішілік хабар алмасу шеңберінде SWIFT жүйесіне тәуелді емес. Қазақстанда SWIFT негізінен халықаралық төлемдер және шетелдік қаржы институттарымен тікелей корреспонденттік шоттар арқылы ақша аударымдары үшін немесе Ел ішіндегі валюталық аударымдар үшін қолданылады. Соңғы жағдайда СОБАЖ қажет болған жағдайда, сондай-ақ тікелей корреспонденттік шоттар бойынша банктер арасында хабарламаларды беруді қамтамасыз ету үшін пайдаланылуы мүмкін.

SWIFT жүйесінен сыртқы төлемдердің белгілі бір тәуелділігіне қатысты, мысалы, ЕАЭО аясында тәуекелдерді әртараптандыру үшін пайдаланылуы мүмкін қаржылық хабарламалармен алмасудың баламалы арналарын құру мүмкіндігі қарастырылады.

Ұлттық Банк қолданатын қандай қосымша шараларды атап өтуге болады?

Инновацияларды қолдану және төлем нарығын одан әрі дамыту мүмкіндігі үшін бірінші кезекте тиісті құқықтық негіз қажет.

Ұлттық Банк биылғы жылы бизнесті жүргізуді жеңілдетуге, қашықтықтан сервистерді дамыту үшін мүмкіндіктер жасауға бағытталған нормативтік құқықтық актілерді қабылдады.

Мысалы, халықаралық тәжірибеге сәйкес мемлекеттік органдар мен қаржы ұйымдары тарапынан жеке кәсіпкерлік субъектілерінің мөрін пайдалану талабы алынып тасталды. Енді клиент-Кәсіпкерлерге банкте және мемлекеттік органдарда құжаттардағы өз мөрін пайдаланбай қызмет көрсетуге болады: төлем құжаттарында және қол қою үлгілері бар құжатта. Клиенттердің мұндай санаттары үшін қол қою үлгілері бар құжаттың жеке нысаны әзірленді, онда мөр бедері қойылмайтын болады.

Бұған дейін мен Қазақстанда "электрондық үкімет" порталында электрондық түрде іске асырылған, мемлекеттік тіркеу кезеңінде жаңадан құрылатын заңды тұлғаның банктік шотын оңайлатылған, қашықтықтан ашу үшін жағдай жасалғанын атап өткен едім. Бұл процесс нормативтік өзгерістермен сүйемелденді. Енді банкпен қарым-қатынас орнату кезінде қол қою үлгілері бар құжатты ұсыну талап етілмейді [4].

Клиент — жеке тұлға бір банкте банктік шотты, оның ішінде екінші және келесі банктік шотты қашықтан ашқан жағдайда, мұндай клиент оның жеке басын куәландыратын құжатты ұсынбауға құқылы.

Тұтастай алғанда, төлем қызметтерін тұтынушылардың құқықтарын қорғауды күшейтуге бағытталған нормалар жетілдірілді. Жинақ шотына енгізілетін және "тұрғын үй құрылыс жинақ банкі" АҚ жүйесінде депозит ретінде жинақталатын тұрғын үй төлемдерін өндіріп алудан және шектеу шараларынан қорғау көзделген (әскери қызметшілер мен Арнайы мемлекеттік органдардың қызметкерлеріне арналған).

Әдебиеттер тізімі

1. <https://7kun.kz/>
2. <https://qazaqtimes.com/article/4985>
3. <http://akikat01.com/>
4. Жүнісов.Б., Нарықтық экономика негіздері. -Алматы, 2001.